

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей
історичної науки**

Дебенко Василь Зеновійович

ІСТОРИЯ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ДАВНІ ЧАСИ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧІ

**Навчально-методичний посібник
для студентів денної та заочної форми навчання, які навчаються за
спеціальністю 014“Середня освіта.Історія”**

Івано-Франківськ, 2024

УДК 94 (4 – 11)
ББК 63.3 (0)
В – 54

Дебенко В.З. Історія Центрально-Східної Європи в давні часи та середньовіччі. Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 014 “Середня освіта. Історія”. Івано-Франківськ, 2024. 39 с.

У методичному посібнику на основі вітчизняної та іноземної наукової літератури і джерел пропонується короткий огляд політичного, соціального, економічного та культурного розвитку країн та народів Центрально-Східної Європи з найдавніших часів до кінця XVIII ст.

Посібник призначений для студентів спеціальності 014 “Середня освіта(Історія)”.

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор,

Володимир Леонович Комар

кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника (ПНУ)

кандидат історичних наук, доцент

Микола Дмитрович Вітенко

кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника (ПНУ)

Рекомендовано до друку Вченою Радою Факультету історії, політології і міжнародних відносин

**ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника**

(протокол № __ від “__” _____ 2024 р.)

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Тематичний план.....	10
Навчальна програма	12
Семінарські заняття.....	18
Перелік тем для самостійної роботи.....	36
Рекомендовані джерела та література.....	38

ПЕРЕДМОВА

“Історія Центрально-Східної Європи в давні часи та середньовіччі” є обов’язковим компонентом передбаченим освітньою навчальною програмою, затвердженою до виконання МОН України для здобуття кваліфікаційного рівня бакалавр зі спеціальності “014“Середня освіта.Історія ”.

Передбачає короткий і змістовний аналіз схеми підготовки студентів згідно навчальної програми з курсу “Історія Центрально-Східної Європи в давні часи та середньовіччі”. Лекційні та семінарські заняття допоможуть студентам глибше засвоїти вузлові питання історичного розвитку народів цього регіону, ознайомитися з джерелами та історіографією. На семінарських заняттях студенти оволодівають основами наукового дослідження, навчаються самостійно оцінювати історичні події, висловлювати і аргументувати власні думки.

Мета дисципліни “Історія Центрально-Східної Європи в давні часи та середньовіччі” полягає в тому, щоб, спираючись на методологічні принципи історичної науки, використовуючи найновіші здобутки історіографії, сформувані у студентів-істориків знання про головні етапи та події в історії європейських народів народів. Розглянути основні соціальні, економічні, політичні, етно-конфесійні та культурні процеси у східноєвропейському регіоні, проаналізувати труднощі, здобутки та специфіку в процесі формування державності слов’янських народів.

У результаті вивчення навчального курсу “Історія Центрально-Східної Європи в давні часи та середньовіччі” студенти повинні оволодіти наступними компетентностями:

Інтегральна компетентність. Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК).

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК).

СК 1. Усвідомлення взаємозв’язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 6. Здатність використовувати різні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

Програмні результати навчання.

ПРН-1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН-2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН-3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН-4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН-6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН-7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

Навчальна програма курсу завершується екзаменом. Вона передбачає проведення 9 лекцій (18 години), 11 семінарських занять (22 години), та 50 годин самостійної роботи для денної форми навчання та проведення 3 лекцій (6 годин), 2 семінарських занять (4 години), та 80 годин самостійної роботи для заочної форми навчання.

Розрахунок максимальної підсумкової оцінки з навчальної дисципліни здійснюється згідно кредитно-модульної системи. Максимальна кількість балів, яку можуть одержати студенти під час виконання різних видів робіт становить:

Модуль 1	Модуль 2	Модуль 3	Модуль 4	Всього
Поточний контроль	Контрольні роботи	Колоквіум	Екзамен	
30 балів	10 балів	10 балів	50 балів	100 балів

Поточний контроль знань

Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим.

Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не

фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми.

Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за роботу на семінарських заняттях становить 25 балів.

Принципи оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях

Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На занятті пропонується якісне оцінювання знань студентів шляхом виставлення балів від “1” до “5”. Позначення “0” виставляється студентові за відмову від відповіді на занятті через невідповідність, або через відсутність на занятті без поважної причини, що впливатиме на його підсумкову рейтингову оцінку в кінці семестру. Підсумкова кількість балів за роботу студента на семінарських заняттях визначається як середнє арифметичне помножене на коефіцієнт. Середнє арифметичне визначається як сума набраних студентом балів поділена на кількість занять, в яких він брав участь і був оцінений. При цьому відсутність студента на занятті без поважної причини враховується при вирахуванні середнього арифметичного. Кожен студент зобов'язаний взяти активну участь не менше як на одній третині семінарських занять, проведених у групі впродовж семестру.

Пропущене з поважних причин заняття студент може “відпрацювати” у формі, визначеній викладачем та кафедрою. При цьому виставлення оцінки не передбачається, але це відпрацьоване заняття не впливатиме на середній арифметичний бал студента. Як правило “відпрацювання” проходить у вигляді написання і захисту реферату на визначену викладачем тему (вимоги до додаткової реферативної роботи встановлюються викладачем та кафедрою окремо).

Контрольна робота

Впродовж роботи над вивченням дисципліни передбачено проведення контрольної роботи. Контрольна робота передбачає формулювання 5 завдань: 2 теоретичних, 1 практичного (на знання історичних джерел), 1 знання термінів та 1 на знання хронології.

Критерії оцінювання завдань на контрольній роботі (наведено максимальну кількість балів, яку можна здобути за відповідь на кожне завдання):

Завдання	Бали
1 теоретичне	5 балів
2 теоретичне	5 балів
3 практичне	3 балів
4 знання термінів	1 бал
5 знання хронології	1 бал
Разом	15 балів

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Метою самостійної роботи є

вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стержневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем, написання рефератів, підготовка реферативних матеріалів з наукових публікацій по важливих проблемах даної навчальної дисципліни.

Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді проведення колоквиуму чи написання реферату.

Самостійна робота студентів оцінюється в наступних діапазонах:

Критерії оцінювання колоквиуму (оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів)

Критерії	Бали
глибока, розгорнута відповідь	9-10 балів
правильна стисла відповідь	7-8 балів
поверхова відповідь	5-6 балів
поверхова відповідь з наявністю окремих помилок	3-4 балів
розкриття окремого аспекту питання	1-2 бали
неправильна відповідь або її відсутність	0 балів

Критерії оцінювання реферату (оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів)

Критерії	Бали
● глибоке розкриття проблеми, з відображенням авторської позиції	- 9-10 балів
● обґрунтоване розкриття проблеми	- 7-8 балів
● тема розкрита неповно	- 5-6 балів
● реферат суто компілятивного рівня	- 3-4 балів
● розкритий лише окремий аспект	- 1-2 бали
● реферат не зарахований	- 0 балів

Екзамен

Екзамен проводиться як правило у письмовій формі. Екзаменаційний білет складається із 5 завдань: 2 теоретичних, 1 на знання історичних документів, 1 на знання термінів та 1 на знання хронології. Максимальна кількість балів, яку можна здобути на екзамені 50. На екзамен виносяться всі питання програмових вимог з нормативного курсу історії Центрально-Східної Європи в давні часи і середньовіччі.

Студентам для того щоб бути допущеним до семестрового екзамену необхідно виконати всі 3 змістові модулі і при цьому набрати не менше 25 балів. У випадку якщо сума балів буде меншою, студент за рішенням кафедри і погодженням із викладачем повинен “відпрацювати”

заборгованість по певному змістовому модулю. Лише після успішного “відпрацювання” він отримує право написати екзамен згідно талону № 2. Якщо упродовж терміну визначеного деканатом факультету історії, політології і міжнародних відносин “відпрацювання” не буде виконано, то такого студента може бути відраховано. Студент, який за підсумками змістових модулів та екзамену набрав менше 50 балів вважається таким, що не виконав навчального плану і повинен перездати екзамен згідно талону № 2. У випадку повторного негативного написання екзаменаційної роботи студент складає екзамен згідно талону № 3 в присутності екзаменаційної комісії. У випадку здобуття і тут негативної оцінки, такого студента буде відраховано.

У зв’язку із військовими діями, перебуванням студента за межами України, іншими поважними обставинами, наявність яких підтверджується відповідними документами, Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника передбачено можливість складання екзаменів у вигляді тестування у дистанційній формі навчання <https://d-learn.pnu.edu.ua/>. Також у вигляді тестування може відбуватися здача іспиту за талонами № 2 та № 3.

Політика курсу

Відвідування занять і виконання навчального навантаження студентами. Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для студентів є обов’язковим. Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов’язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми.

Обов’язковим є написання запланованих письмових (контрольних, самостійних, індивідуальних) робіт.

Студенти мають інформувати керівництво факультету та викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов’язані дотримуватися усі строків визначених для виконання усі видів письмових робіт, передбачених курсом.

Академічна доброчесність:

Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Шкала перерахування оцінок

Оцінка в балах	Оцінка за іспит	Оцінка в національній шкалі	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за залік
90-100	відмінно	5	A	зараховано
81-89	добре	4	B	
71-80			C	
61-70	задовільно	3	D	
51-60			E	
25-50	Допускається до здачі іспиту			
0-25 (0-50) (за роботу в семестрі)	незадовільно (оцінка автоматично виставляється у відомість)	2	FX	Не зараховано
Сума балів по талону № 1, 2 0-50	незадовільно	2	FX	
Сума балів по талону № 3 0-50	незадовільно	2	F	

У науково-методичному посібнику особливу увагу відведено планам семінарських занять, Окремо перераховано питання для самостійної роботи студентів, список рекомендованих джерел та літератури до цілого курсу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва теми	Кількість годин, відведених на:		
	Лекції	Семінарські заняття	Індивідуальну і самостійну роботу
Закономірності і особливості утворення централізованих держав у Європі і в слов'янських країнах	2	2	4
Структурна перебудова господарства в Європі і її особливості в слов'янських країнах у XVI-XVII ст.	2	2	4
Загальна характеристика передумов, соціальної бази, ідеології еретичних і реформаційних рухів взагалі, їх особливості в слов'янських країнах. Контрреформація (кінець XV-XVI ст.).	2	2	4
Внутрішня та зовнішня політика великих московських князів Івана III та Василя III (друга половина XV – перша третина XVI ст.)	2	–	4
Реформи Петра I. Утворення Російської імперії	-	–	4
Розпад Золотої Орди. Створення Кримського ханату. Внутрішня та зовнішня політика Гіреїдів XVI-XVIII ст.	-	–	4
Загострення міжнародної ситуації у Європі у першій половині XVII ст. Передумови першої Європейської війни (1618-1648 рр.) і участі в ній слов'янських народів.	2	2	4
Утворення Габсбурзької багатонаціональної монархії.	2	2	2
Внутрішньополітичне та міжнародне становище Речі Посполитої в XVII - XVIII ст. Три її поділи: передумови і	2	2	2

наслідки.			
Організація владування і управління Османською імперією слов'янськими народами	2	2	2
Хорватія під владою Габсбургів у XVI-XVIII ст.	2	2	2
Етно-політичний і соціально-економічний розвиток Словенії у XVI-XVII ст.	–	-	4
Дубровницька республіка під владою Туреччини (1526-1806 рр.).	–	-	4
Далмація під владою Венеції (1420-1797 рр.).	–	-	4
Контрольна робота	–	2	2
Разом за семестр	18	22	50

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

1. Початок державотворчих процесів народів Центрально-Східної Європи. Закономірності і особливості утворення централізованих держав у Центрально-Східній Європі та в слов'янських країнах. По даному питанню потрібно ознайомити студентів з предметом та завданнями курсу. Окреслити основні проблеми етногенезу народів даного регіону Європи. Охарактеризувати суспільний лад, вірування, звичаї перших державних утворень. Кіммерійці. Скіфи. Сармати. Грецька колонізація. Роль кельтських, фракійських, германських племен в історичному розвитку Центрально-Східної Європи. Криза Римської імперії та доба "Великого переселення народів". Проблема етногенезу слов'ян в історичній літературі. Суспільний устрій та язичницькі вірування слов'ян. Розкрити закономірності утворення централізованих держав у Європі у XV-XVI ст., які характеризуються загальними процесами поглиблення суспільного поділу праці (відокремлення міст від села, спеціалізацією регіонів, виникненням промислових і аграрних зон, поглибленням спеціалізації в ремеслі), що викликало поштовх торгівлі, розвиток торговельних зв'язків і сприяло зародженню і становленню внутрішнього ринку.

Водночас в ряді країн процес утворення держав мав свої особливості. В момент їх утворення ще не утворились передумови до утворення внутрішнього ринку. Головним об'єднавчим фактором стала сильна політична загроза їх національному існуванню. Для Росії з боку татар, Габсбурзької імперії (до складу якої увійшли чехи, словаки та частина південнослов'янських народів), з боку турків. Польщі і Речі Посполитої - з боку німецьких феодалів і Росії. В цих країнах головною рушійною силою об'єднання виступила шляхта, дворянство (без бюргерства як це мало місце в ряді країн Західної Європи) і утворення таких держав відбувалося на феодалному ґрунті. До того ж в Росії, Габсбурзькій імперії та Речі Посполитій особливістю була їх багатонаціональність, окрім цього в історичній літературі не відносять Польщу до централізованих держав.

2. Утворення станових монархій, їх особливості у слов'янських країнах. Передумови і процес формування станів і станових монархій в Європі. Уява сучасників про визначення політичних обов'язків суспільно-політичних верств населення як основи станового поділу суспільства. Стани, їх політична і економічна роль у суспільному житті, їх особливості у слов'янських країнах. Політична роль монархів і представницьких органів влади у слов'янських країнах.

3. Структурна перебудова господарства в Європі і її особливості в слов'янських країнах у XVI-XVII ст. Утворення національних держав, збільшення стану феодалів на землю. Поглиблення суспільного поділу праці, розвиток товарно-грошових відносин і викликане ними та "революцією цін" зростання цін на сільськогосподарську продукцію як передумови значного зростання зацікавленості феодалів у розширенні землеволодіння, власної оранки і закріпачення селян. Можливі, в залежності від соціально-

економічного, політичного становища, щільності населення і "вільних залишків" землі, альтернативні шляхи структурної перебудови. Причини переходу Німеччини, Росії, Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини до зміцнення фільварково-помісної системи, "другого видання кріпацтва", їх наслідки в історичній літературі.

4. Загальна характеристика передумов, соціальної бази, ідеології єретичних і реформаційних рухів взагалі, їх особливості в слов'янських країнах. Контрреформація (кінець XV-XVII ст.). Ідеологічний зміст єретичних і реформаційних рухів. Розвиток самосвідомості третього стану і оформлення його політичних вимог під ідеологічними гаслами. Спроби панівних верств країн Центрально-Східної Європи використати ці рухи для секуляризації церковних земель (Росія, Польща) і для боротьби проти іноземного гноблення (Чехія, Угорщина, югославські народи). Контрреформація. Її передумови: збереження феодализмом висхідного розвитку, необхідність ідеологічного зміцнення держав для вирішення зовнішньо-політичних завдань (Росія, Річ Посполита), організаційні заходи католицької церкви, відчуття панівного верхівкою небезпеки з боку радикальних реформаційних течій.

5. Реформація і Контрреформація в Польщі.

Передумови: розвиток національної самосвідомості і зростання політичної активності шляхти, яка сподівалась таким шляхом вирішити земельне питання (було просекуляризовано землю біля 400 костьолів); незадоволення польським кліром «целібатом» і втручання Папи Римського у польські справи. Успіхи Реформації. Сейми 1552 р. і 1555 р., їх рішення про припинення церковної юрисдикції і вільну діяльність реформованої церкви. Особливості реформації у Польщі: внаслідок економічної і політичної слабкості міст її очолила і використала для захоплення церковних земель шляхта.

6. Контрреформація. Налякана подіями в деяких європейських країнах, де відбулось зміцнення за рахунок феодалів бюргерів, посилення визвольної боротьби (під православними гаслами) на Україні і Литві польська шляхта перейшла на бік Контрреформації, маючи на меті посилити ідеологічну (на базі католицизму) єдність держави. До того ж вона мала підстави для занепокоєння в середині Польщі, де активно діяла течія аріан або «Польських братів». За цих умов вже з 70-х років XVI ст. починається активний наступ на єретичні і реформаційні рухи.

7. «Польські брати» або течія аріанів у польській реформації XVI ст. Витоки руху: вимоги перегляду церковного вчення (заперечення троїстості бога і обряду хрещення), проголошення ідей соціальної рівності, спільного володіння майном і скасування держави, намагання вирішення цих питань шляхом пропагування християнських ідей.

Спроби створення аріанських общин і їх провал. Заборона аріанства і поступовий перехід його ідеологів на лояльні позиції щодо католицької церкви і держави.

8. Внутрішня та зовнішня політика великих московських князів Івана III та Василя III (друга половина XV – перша третина XVI ст.).

«Государ всієї Русі». Об'єднана політика Івана III. «Судебник» 1497 р. Зовнішня політика Івана III. Зміцнення особистої влади Івана III та Василя III. Генеза самодержавства та деспотизму в Російській державі. Утворення Російської централізованої держави. Опричнина Івана IV. Лівонська війна. Смути початку XVII ст. Обрання династії Романових. Зовнішня та внутрішня політика перших Романових.

Початок царювання Петра I. Політика меркантилізму й протекціонізму. Внутрішня й зовнішня торгівля. Фінанси. Митна і податкова політика Петра I. Мілітаризація економіки. Реформи місцевого і центрального управління. Сенат. Колегії. Адміністративно-територіальна реформа. Створення нової армії і флоту. Табель про ранги. Церковна реформа. Посилення контролю над суспільною думкою і приватним життям населення. Фіскалі. Утвердження абсолютизму в Росії. Утворення Російської імперії. Північна війна 1700-1721 рр.

9. Розпад Золотої Орди. Створення Кримського ханату. Внутрішня та зовнішня політика Гіреїдів XVI-XVIII ст. Причини розпаду Золотої Орди: політичні, суспільні, релігійні та ін. Кримське ханство. Внутрішня і зовнішня політика ханів династії Гіреїв.

10. Загострення міжнародної ситуації у Європі у першій половині XVII ст. Передумови першої Європейської війни (1618-1648 рр.) і участі в ній слов'янських народів. Боротьба за збереження феодалізму і панування у Європі (з боку Папства, Габсбургів і Польщі) між цією коаліцією і Швецією та Францією, які виступили у завершальній процес формування національної і наднаціональної державності. Релігійний і політичний фактори у 30-річній війні. Протестації (1529 р.), утворення «Протестантської унії» 1608 р. «Католицької Ліги» 1609 р. Початок війни.

11. Чехія в 30-річній війні 1618-1648 років. Загострення політичної і релігійної ситуації в Чехії, викликаної політикою імператора Рудольфа II (1576-1611 рр.). Спроби зняти політичну напругу. Грамота величності (1609 р.) і її підтвердження Матвієм II (1612-1619 рр.). Чеське повстання 1618-1620 рр. Програма повсталих: наголошення на праві вибору короля, обмеження його влади законодавчим сеймом, пріоритет законів сейму над Указами імператора, свобода віросповідань. Соціальна обмеженість вимог. Спроби повсталих одержати широку міжнародну підтримку. Фрідріх Пфальцьський. Повстання трансільванського князя Бетлена Габора. Поразка на Білій горі (1620 р.) і її наслідки для Чехії.

12. Річ Посполита у Тридцятилітній війні (1618-1648 рр.). Розглядаючи дане питання, слід розкрити як загальні передумови участі Речі Посполитої у війні на боці Габсбургів, так і династичні міркування королівського двору. Перше полягало в тому, що панівні верстви Польщі взяли активну участь у контрреформації і розраховували на підтримку Габсбургів у боротьбі з Туреччиною і у своїй експансії на Схід. До того ж

польський король Сигізмунд III (1566-1632 рр.) сподівався повернути собі шведський престол, якого його позбавило протестантське дворянство, і претендував на російський престол для свого сина Владислава, обраного у 1610 р. Боярською Думою російським царем. За таких умов у зовнішньополітичному курсі Польщі взяли гору династичні і експансіоністські розрахунки над національними інтересами, які вимагали повернення Польської Сілезії, захопленої Чехією, яка входила до складу імперії Габсбургів. Така політика Польщі привела до польсько-турецької війни 1620-1621 років (розгром польських військ під Могильовом 1620 р.) і спроби турок захопити Хотин, польсько-шведської війни 1621-1629 років (наслідком якої було Альтмарське перемир'я 1629 р., за яким вона втратила позиції на Балтиці), польсько-російські війни 1632-1634 років за умовами Поляновського миру Владислав IV (1632-1648 рр.) відмовився від претензій на російський престол).

13. Росія і Тридцятирічна війна. Російсько-польська війна 1632-1634 років. За Деулінським перемир'ям 1618 р. Польща отримала Смоленськ, Владислав IV не облишив претензій на царський престол. Ці питання, зважаючи на сприятливу міжнародну обстановку, Росія сподівалась вирішити переможною війною. У разі успіху царизм планував захопити українські і білоруські землі і посилити свої позиції у Прибалтиці. Проте, не дивлячись на підготовку, Смоленський похід був невдалий і 40-тисячна армія воєводи Шеїна капітулювала. Поляновський мир 1634 р. зберіг територіальний статус-кво. Успіхом для Росії стала лише відмова Владислава IV від претензій на російський престол.

14. Етно-політичне становище Словаччини у складі угорського королівства наприкінці XV-XVI ст. Релігійна ситуація. Спроби верхівкової реформації і наступ контрреформації (сейм 1523 р.). Битва під Мохачем (1526 р.), загибель угорського і чеського короля Людвіга (Лайоша II) боротьба за владу Яна Запольї і Фердинанда Габсбурга. Словацькі землі під владою Габсбургів і Османської імперії у XVI ст.

15. Утворення Габсбурзької багатонаціональної монархії. Передумови і наслідки для слов'янських країн. Політична структура. Імперський статус слов'янських країн. Внутрішня і зовнішня політика Габсбургів у XVI – початку XVII ст., її вплив на слов'янські країни.

16. Внутрішньополітичне та міжнародне становище Речі Посполитої в XVII - XVIII ст. Три її поділи: передумови і наслідки.

Внутрішньополітичне і міжнародне становище Речі Посполитої у 60- 70-х роках XVIII ст. Втручання іноземних держав у внутрішні справи Польщі. Перший поділ Речі Посполитої: його передумови і наслідки Поглиблення реформ в Речі Посполитій: протидія Росії і Пруссії. Другий поділ Польщі. Національно-визвольна боротьба польського народу у 1794 році: хід, програмові вимоги, поразка. Третій поділ Польщі.

17. Етно-політичний розвиток Чехії у XVII - початку XVIII ст. Поразка на Білій горі (1620 р.), Тридцятирічна війна (1618-1648 рр.) та їх

вплив на політичне становище Чехії. Габсбурзька політика: позбавлення її політичної самостійності і перетворення у спадкове володіння (1627 р.); наступ католицизму і проголошення його державною релігією (Укази 1624 р., 1651-1657 рр.). і переслідування протестантів, масова еміграція; насадження німецької мови. Руйнація економічних основ лицарського землеволодіння (перерозподіл феодалських земель), етнічний фактор наступу на національне дворянство.

18. Етно-політичний розвиток Словаччини XVII – початку XVIII ст. Складність геополітичного становища як прикордонної зони і народу під владою Габсбургів і османів (до 1699 р.) викликані цим особливості в політиці Габсбургів щодо угорського королівства, до складу якого входила Словаччина. Антигабсбурзький виступ (1644-1645 рр.) трансільванського князя Дьорді I Ракоці. Лінцський мир 1645 р. Посилення політики католицизму, переслідування протестантів (Укази 1651 р. і 1657 р.). рух Імре Тьокелі (1678-1685 рр.) і участь в ньому словаків. Поразка руху І.Тьокелі.

19. Втрата Угорщиною політичної самостійності (1687 р.) і перетворення на спадкоємне володіння Габсбургів. Наступ Габсбургів на становищі привілеї і посилення католицизму.

20. Рух Ференці II Ракоці (1703-1711 рр.) і участь у ньому словацького населення. Передумови анти габсбурзького повстання. Повстання в північній Словаччині 1702, 1707-1708 років. Орієнтація на допомогу Франції і Росії. Протириччя в керівництві і усунення від нього селянських ватажків Томаша Есе, Томаша Барбелі, Альберта Кіша. Поразка повстання. Сатмарський мир 1711 р. Рух словацьких і українських опришків під проводом Юрія Яношика 1711-1713 рр. Денаціоналізація пануючого стану і перерозподіл земельних володінь.

21. Етно-політичний розвиток Чехії під владою Габсбургів у XVIII ст. передумови переходу Габсбургів до «освіченого абсолютизму». Політика і реформи Марії Терезії (1740-1780 рр.), Йосипа II (1780-1790 рр.) і її наслідки для Чехії. Військова реформа (1748 р.), запровадження рекрутських наборів, створення військових округів, збільшення чисельності армії. Судова реформа (1753 р., 1768 р., 1776 р.): створення єдиної збірки законів, цивільного і кримінального кодексу, заборона катувань і обмеження застосування смертної кари. Зміцнення центрального і місцевого управління, не зведення Чехії до рівня габсбурзької провінції (1784 р.) і запровадження німецької мови як державної.

22. Організація владування і управління Османською імперією слов'янськими народами. Румелійське бейлербейство, аялети Боснія і Сербія. Кнези і кмети. Судова влада. Церква і держава. Особливості управління в Болгарії, Сербії, Боснії і Герцеговині.

23. Військово-ленна система: передумови її утворення (скерування на чисельно-дешеву армію), організаційні (умовне наділення землею, участь у поділі награваного), причини занепаду (зміни в політичній обстановці в

Європі, осідання сіпахів на землю і поява помість чіфтліків, зменшення війська сіпахів і зростання ролі яничар.

24. Болгарія під час війн європейських держав проти Османської імперії. Національно-визвольна боротьба. Рух гайдуків. Австрійсько-турецька війна 1592-1606 рр. і повстання 1598 р. у Тирнові (Тодор Балина і митрополит Деонісій), повстання у Чепровці і Тирнові 1686-1688 рр. під час австро-турецької війни 1683-1699 рр. Передумови повстань, надії повсталих на Австрію і Росію. Заклики російського царизму до повстань під час російсько-турецьких війн другої половини XVIII ст. і їх наслідки. Зневіра болгарського народу у допомозі з боку Росії і Австрії.

25. Боротьба Сербії, Македонії, Боснії і Герцеговини проти турецького ярма у XVI-XVII ст. Рух гайдуків і повстання (1592 р., 1595 р., 1597 р.) під час австро-турецької війни 1592-1606 рр., повстання під час австро-турецької війни 1683-1699 рр. і створення антитурецької «Священної ліги» (1684 р.). Перемога під Віднем (1683 р.) Яна III Собеського. Походи на Азов (1695-1696 рр.) Петра I. Захоплення турецькими військами Белграду (1690 р.) і масове переселення сербів у габсбурзькі володіння. Карловицький мир (1699 р.) і захоплення Австрією частини Угорщини, Трансільванії, Хорватії, Словенії і Росією Азова.

26. Чорногорія і її боротьба за незалежність у XVII-XVIII ст. Соціально-економічний розвиток і політичне становище. Аграризація країни і племінні союзи. Антитурецький рух (1645-1669 рр., 1688 р.). підкорення Чорногорії турками і ліквідація її автономії (1692 р.). Державна і релігійна діяльність митрополита Даниїла Негоша (1670-1735 рр.), його зв'язки з Росією. Його спадкоємці Сава і Василь (1750-1766 рр.) і Самозванець Степан Малий (1767-1773 рр.). Походи турецьких військ проти Чорногорії у 1787 р., 1796 р. і фактичне здобуття незалежності у 1796 р. за часів правління Петра I Негоша (1781-1830 рр.).

27. Хорватія під владою Габсбургів у XVI-XVIII ст. Політичне становище і соціально-економічний розвиток Хорватії у XVI ст. Боротьба за владу між Габсбургами і Заполяї (1526-1527 рр.) після поразки у Махоцькій битві і загибелі угорського короля Людовика (Лайоша) II (1526 р.). Боротьба з походами турок (1532 р., 1538 р.). І заходи по посиленню оборони. Захоплення хорватської території і входження решти території до складу імперії Габсбургів. Утворення військового кордону з хорватських, волоських, сербських, боснійських біженців. Граничари, їх організація і господарство. Оборона Міклошем Зринським (1566 р.) Сігету від турків.

28. Реформи Марії Терезії (1740-1780 рр.), Йосипа II (1780-1790 рр.). Аграрне законодавство, скасування внутрішніх митниць, політика меркантилізму і протекціонізму на поживавлення економічного життя Словенії, розвиток промисловості (полотняні, паперові, по виробництву шовку і скла мануфактури), торгівлі (Любляна і Трієст). Скасування особистої залежності селян, регламентація панщини.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема: Початок державотворчих процесів народів Центрально-Східної Європи (2 год.)

План

1. Перші державні утворення на теренах Центрально-Східної Європи. Кіммерійці. Скіфи. Сармати. Грецька колонізація.
2. Роль кельтських, фракійських та германських племен в історичному розвитку Центрально-Східної Європи.
3. Криза Римської імперії та доба «Великого переселення народів».
4. Проблема етногенезу слов'ян в історичній літературі. Гіпотези та концепції прабатьківщини слов'ян.
3. Основні етапи формування слов'ян. Територія розселення слов'ян та поділ їх на східних, західних і південних.
4. Суспільний устрій та язичницькі вірування слов'ян.

Література:

1. Баран В. Д. Давні слов'яни. – К., 1998.
2. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. проф. Леоніда Зашкільняка. – Львів, вид-во Львівського національного університету, 2001.
3. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до ХХ ст. / За ред. проф. В. І. Ярового. Курс лекцій – К.: Либідь, 2001.
4. Котляр М., Кульчицький С. Шляхами віків: Довідник з історії України: - К.: Україна, 1993. – С. 5 – 12.
5. Петров В. П. Етногенез слов'ян: джерела, етапи розвитку і проблематики. – К.: Наук, думка, 1972.
6. Хрестоматія з історії середніх віків / За ред. М. П. Граціанського і С. Д. Сказкіна. – К., 1951. – Т.1.
7. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. – К.: Либідь, 2011.

8. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. – К.,2000.
9. Дейвіс Н. Європа: історія. – Київ, 2008.
10. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі – Київ, 2008.
11. Магочій, П.-Р. Україна : історія її земель та народів. - Ужгород, 2012.

Семінарське заняття № 2

Тема: Закономірності і особливості утворення централізованих держав у Європі і в слов'янських країнах у першій третині XVI – XVII ст. (2 год.)

План

1. Передумови та причини утворення централізованих держав у Європі. Станово-представницькі та мультинаціональні держави Центрально-Східної Європи.
2. Формування станово-представницької монархії у Польщі та Речі Посполитій у XVI – XVII ст. Зовнішні загрози та династії кризи як елемент державотворення.
3. Особливості розвитку Чеської станово-представницької монархії у XVI – на початку XVII ст.
4. Утворення і розвиток Австрійської багатонаціональної держави у XVI – початку XVII ст.
5. Особливості політичного становища словенських та хорватських земель у складі Угорського королівства у XV – першої третини XVI ст.
6. Утворення Московської централізованої держави за правління Івана III та Василя III.

Реферативні роботи

1. Імперська ідеологія країнах Центрально-Східної Європи у XVI – на початку XVII ст.
2. Багатонаціональні імперії та національні станово-представницькі монархії як альтернативи суспільно-політичного розвитку слов'янських народів у XVI – XVII ст.
3. Імперська ідея в Московській державі за часів Івана III та Василя III.

Джерела та література

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_Davnia_doba_Serednovichchia/
Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Андрусак Ярослав. Вплив реформаційного руху на політичні відносини в Чеському королівстві за правління Людовіка II Ягеллона
https://shron1.chtyvo.org.ua/Andrusiak_Yaroslav/Vplyv_reformatsiinoho_rukhu_na_politychni_vidnosyny_v_Cheskomu_korolivstvi_za_pravlinnia_Liudovika_I.pdf?
2. Андрусак Я. Формування станово-представницької монархії у Чеському королівстві за правління династії Ягеллонів (1471 – 1526 рр.). Ужгород, 2016. 270 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Andrusiak_Yaroslav/Formuvannia_stanovo-predstavnytskoi_monarkhii_u_Cheskomu_korolivstvi_za_pravlinnia_dynastii_Yahellon.pdf?
3. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ, 2013. 346 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vitenko_Mykola/Istoriia_Rosii.pdf?
4. Галіченко М. В. Рефлексії ідеологеми “Москва – третій Рим” у російській релігійно-філософській думці. Житомир, 2016. 182 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Halichenko_Maksym/Refleksiia_ideolohemy_Moskva_tretii_Rym_u_rosiiskii_relihiino-filosofskii_dumtsi.pdf?
5. Данилевич М. Генезис ідеї «Москва — Третій Рим». Ідея Риму в історії східнослов'янського світу
https://shron1.chtyvo.org.ua/Danylevych_Mykola/Henezys_idei_Moskva_Tretii_Rym_Ideia_Rymu_vistorii_skhidnoslovianskoho_svitu.pdf?
6. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_syvilizatsii/
7. Дебенко В. З. Зародження імперської ідеї в Московській державі в кінці XV-XVI ст. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 153 с. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005370
8. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001.
https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
9. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Cekhii.pdf?
10. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / За ред. проф. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2001. <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1>

[&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001831](https://shron1.chtyvo.org.ua/Authors/Leonid_Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/)

11. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. проф. Леоніда Зашкільняка. Львів, 2001.

[https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak Leonid/Istoriia Tsentralno-Skhidnoi Yevropy/](https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/)

12. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36.
[https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak Leonid/Istoriia Polschi Vid naidavnish ykh chasiv do nashykh dniv.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnish_ykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?)

13. Мельник Л. М. Месіанська складова імперських концепцій Риму // Гілея. Політичні науки. Вип. 47. С. 720-725.
[https://shron1.chtyvo.org.ua/Melnyk Liudmyla Mykolaivna/Mesianska skladova imperskykh kontseptsii Rymu.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Melnyk_Liudmyla_Mykolaivna/Mesianska_skladova_imperskykh_kontseptsii_Rymu.pdf?)

14. Російський імперіалізм / Пер. з англ. Тараса Цимбала. К.: Р75 Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 395 с.
[https://chtyvo.org.ua/authors/Hunchak Taras/Rosiiskyi imperializm/](https://chtyvo.org.ua/authors/Hunchak_Taras/Rosiiskyi_imperializm/)

15. Цольнер Еріх. Історія Австрії / Пер. з нім. Р. Дубасевич, Х. Назаркевич, А. Онишко, Н. Іваничук. Львів: Літопис, 2001. 712 с.
[https://chtyvo.org.ua/authors/Tsolner Erikh/Istoriia Avstrii/](https://chtyvo.org.ua/authors/Tsolner_Erikh/Istoriia_Avstrii/)

Семинарське заняття № 3

Тема: Єретичні та реформаційні рухи в країнах Центрально-Східної Європи в першій третині XVI – XVII ст. (2 год.)

План

1. Передумови та причини зародження єретичних та реформаційних рухів у Європі. Реформація та Контрреформація в країнах Центрально-Східної Європи.
2. Єретичні та реформаційні рухи в Польщі і Речі Посполитій, їх соціальна база, ідеологія, особливості. "Польські братчики" та їх релігійно-просвітницька діяльність. Польська Контрреформація та її методи боротьби з дисидентами.
3. Поширення ересей та реформаційного руху в Білорусії: причини, хід, наслідки.
4. Релігійна ситуація в Чехії та Словаччині. "Чеські братчики" та їх послідовники в Словаччині.
5. Реформаційні рухи та Контрреформація в словенських та хорватських землях Угорського королівства.

Реферативні роботи

1. Зародження ідеології протестантизму в Центрально-Східній Європі.
2. Вплив Реформації та Контрреформації на суспільно-політичний розвиток слов'янських народів.

Джерела та література

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_Davnia_doba_Serednovichchia.pdf?

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Андрусак Ярослав. Вплив реформаційного руху на політичні відносини в Чеському королівстві за правління Людовіка II Ягеллона
https://shron1.chtyvo.org.ua/Andrusiak_Yaroslav/Vplyv_reformatsiinoho_rukhu_na_politychni_vidnosyny_v_Cheskomu_korolivstvi_za_pravlinnia_Liudovika_I.pdf?

2. Вакуленко Т. І. Історія розвитку радикальних реформаційних течій на землях Корони Чеської наприкінці XV – у першій половині XVI століть // Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», вип. 2 (33), 2014. С.8891.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vakulenko_Tetiana_Ivanivna/Istoriia_rozvytku_radykalnykh_reformatsiinykh_techii_na_zemliakh_Korony_Cheskoi_napr_ykintsy_XV_-_u_p.pdf?

3. Волошин Т. І. Особливості розвитку реформаційних течій в землях корони Чеської на початку XVI ст. // Історичний архів. 2011. Вип. 7. С. 20-23.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2011_7_4

https://shron1.chtyvo.org.ua/Voloshyn_Tetiana/Osoblyvosti_rozvytku_reformatsiinykh_techii_v_zemliakh_Korony_cheskoj_na_pochatku_XVI_st.pdf?

4. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_syvilizatsii/

5. Дебенко В. З. Зародження імперської ідеї в Московській державі в кінці XV-XVI ст. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 153 с.
http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005370

6. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001.
https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/

7. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhezhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvil_izatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?

8. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Chekhii.pdf
9. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до ХХ ст. / За ред. проф. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2001. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001831
10. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
11. Каріков, С. А. Конфесійна боротьба в Німеччині у 1546–1555 рр.: політичний аспект. Давнина. Харківський історико-археологічний щорічник, 2010. № 9. С. 85 – 93. <https://periodicals.karazin.ua/drevnosti/article/view/5006>
12. Каріков С. А. Конфесіоналізація в Німеччині ХVI ст.: зміст та основні напрями // Давнина. Харківський історико-археологічний щорічник. 2009. С. 179 – 184. <https://periodicals.karazin.ua/drevnosti/article/view/5059/4603>
13. Каріков С. А. Лютеранська конфесіоналізація в політиці саксонських правителів у 1525 – 1580 рр. Харків, 2019. 397 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Karikov_Serhii/Liuteranska_konfesionalizatsiia_v_politytsi_saksonskykh_pravyteliv_u_15251580_rr.pdf
14. Котляров П. М. Гуманіст і реформатор: освітні, релігійні та соціально – політичні практики Філіпа Меланхтона. К., 2017. 427 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Kotliarov_P/Humanist_i_reformator_osvitni_relihiini_ta_sotsialno-politychni_praktyky_Filipa_Melankhtona.pdf
15. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnishykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf
16. Мицько Ігор. Іван Федоров: життя в еміграції. Острого: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2008. 132 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Mytsko_Ihor/Ivan_Fedorov_zhyttia_v_emihratsii.pdf
17. Мустафін О. Р. Справжня історія Раннього Нового часу / Олексій Мустафін. Харків: Фоліо, 2014. 416 с. С. 36 - 59.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Mustafin_Oleksii/Spravzhnia_istoriia_rannoho_Novo_ho_chasu.pdf
18. Огієнко І. Українська церква. Прага, 1942. С. 136 – 213.
https://shron3.chtyvo.org.ua/Ohiyenko_Ivan/Ukrainska_tserkva_tom_1.pdf
19. Рассел, Бертран. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П.Таращука. К.: Основи, 1995. 759 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Russell_Bertrand/Istoriia_zakhidnoi_filosofii/
20. Ткачук Р. Ф. Полемічна традиція унійних письменників кінця ХVI – першої половини ХVII ст.: доба і постаті, текст і прототекст, риторика і поетика. Київ: КММ, 2019. 486 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Tkachuk_Ruslan/Polemichna_tradytsiia_uniinykh_py_smennykiv_kintsia_XVI_pershoi_polovyny_XVII_st_doba_i_postati_teks.pdf

21. Ферков О. Роль шляхти Північно-Східної Угорщини в утвердженні протестантизму Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Історія. вип. 4 (139). 2018. С. 72 – 76.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Ferkov_Oksana/Rol_shliakhty_Pivnichno-Skhidnoi_Uhorschyny_v_utverdzhenni_protestayntyzmu.pdf?

22. Черкасов С. С. Генезис реформаційного руху в Польсько-Литовській державі XVI ст. // Гілея. Історичні науки. Вип. 26. С. 13-20.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Cherkasov_Stanislaw/Henezys_reformatsiinoho_rukhu_v_Polsko-Lytovskii_derzhavi_XVI_st.pdf?

23. Цветкова Ю. В. Становлення правової традиції релігійної толерантності у федеративних державах Європи (V ст. до н.е. – XVII ст.). К., 2021. 511 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsvietkova_Yulianna/Stanovlennia_pravovoi_tradytsii_relihiinoi_tolerantnosti_u_federatyvnykh_derzhavakh_Yevropy_V_st_do.pdf?

Семінарське заняття № 4.

План

Тема: Слов'янські країни в період європейської структурної перебудови господарства в XV – XVII ст. (4 год.)

1. Передумови структурної перебудови господарства європейської цивілізації та її вплив на слов'янські країни.
2. Створення та організація помісної та вотчинної системи господарювання в Російській державі.
3. Посилення феодалного гноблення, зміна становища селян та створення фільваркової системи в Польщі.
4. Перебудова аграрних відносин та перехід до панщинно-помісної системи в Чехії та Словаччині.
5. Питання про наслідки запровадження помісно-фільваркової системи в слов'янських країнах в історичній літературі.

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_sloviaan_Davnia_doba_Serednovichchia.pdf?

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_sloviaan_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Балінський І. Нариси з історії феодалізму та феодального права в Польщі, Литві та на Україні // Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права / за ред. Н. П. Василенка. Київ: Друк. Укр. акад. наук, 1926. XIV, 304с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Balinskyi_Ivan/Narysy_z_istorii_feodalizmu_ta_feodalnoho_prava_v_Polschi_Lytvi_ta_na_Ukraini_1_Feodalizm_v_Polschi.pdf?
2. Боєва С. Ю. Феодалізм у Західній Європі: генезис, характерні риси, тенденції розвитку // Сторінки історії: збірник наукових праць. 2018. Вип. 46. С. 16 – 30. http://historypages.kpi.ua/article/view/136721/pdf_31
3. Вирський Д. Початок сучасності : друга хвиля глобалізації, кінець Старого Порядку та Україна (XV – середина XIX ст.). Київ : НАН України, Ін-т історії України, 2019. 154 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Vyrskyi_Dmytro/Pochatok_suchasnosti_druha_khvylya_hlobalizatsii_kinets_Staroho_Poriadku_ta_Ukraina_XV_seredyna_XI.pdf?
4. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ, 2013. 346с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Vitenko_Mykola/Istoriia_Rosii.pdf?
5. Гросман Ю. М. Деякі спірні питання виникнення фільварково-панщинної системи в Речі Посполитій // Українське слов'янознавство. Львів, 1971. Вип. №4. С. 67 – 78. http://institutes.lnu.edu.ua/slavonic-studies/wp-content/uploads/sites/6/2016/02/Ukr.slov_.4.pdf
6. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_syvilizatsii/
7. Дебенко В. З. Зародження імперської ідеї в Московській державі в кінці XV-XVI ст. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 153 с. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005370
8. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
9. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?
10. Економічна історія України і світу : підручник / Б. Д. Лановик [та ін.] ; ред. Б. Д. Лановик. Київ: Вікар, 2006. 495 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000013432>
11. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002085>

12. **Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001.** <https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak Leonid/Istoriia Tsentralno-Skhidnoi Yevropy/>
13. Кінан Е. Російські історичні міфи. К.: Критика, 2001. 284 с. <http://history.org.ua/LiberUA/966-7679-17-9/966-7679-17-9.pdf>
14. **Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П.С. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999.** <https://chtyvo.org.ua/authors/Fedorchak Petro/Korotka istoriia Chekhii i Slovac hchynu vyd 1999/>
15. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36. <https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak Leonid/Istoriia Polschi Vid naidavnish ykh chasiv do nashykh dniv.pdf?>
16. Кримський А. Історія Туреччини. К., 1924. 236 с. <https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi Ahatanhel/Istoriia Turechchynu vyd 1924.pdf?>
17. **Польща – нарис історії / за ред.: Владзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам'яті, 2015. 365 с.** <https://chtyvo.org.ua/authors/Mendzhetskyi Vlodzimiezh/Polscha - narys istorii/>
18. Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007. 463 с. <https://chtyvo.org.ua/authors/Chornii Volodymyr/Istoriia Bolharii/>
19. <https://shron1.chtyvo.org.ua/Shlikhta Nataliia/Radianska istoriohrafiaia zakhi dna nauka dyskusii navkolo kontseptsii Feodalizmu.pdf?>
20. **Якобчук В. П. Історія економіки та економічної думки. К., 2015. 476 с.** <https://shron1.chtyvo.org.ua/Yakobchuk V P/Istoriia ekonomiky ta ekonomichn oi dumky.pdf>

Семінарське заняття № 5

Тема: Московська централізована держава першій третині XVI – першій половині XVII ст. (2год.)

План

1. Реформи Олени Глинської і боярське правління.
2. Зовнішня і внутрішня політика Івана IV. Лівонська війна. Опричнина.
3. Особливості розвитку Московської держави в останній третині XVI – на початку XVII ст. Борис Годунов та Василь Шуйський.
4. Смутні часи. Династійна криза і зростання ролі Земських соборів. Іноземна інтервенція і боротьба з нею.
5. Встановлення династії Романових. Правління Михайла Романова та Олексія Михайловича.

Реферативні роботи

1. Боротьба між йосифлянами і нестяжателями і її вплив на розвиток політичної системи Московської держави.

2. Закріпачення селян і посилення ролі російського дворянства у першій третині XVI – першій половині XVII ст.
3. Інститути “кормління” та “місництва” як елементи державного управління Московською державою у першій третині XVI – першій половині XVII ст.
4. “Золотоординська” та “київська” спадщина у зовнішній політиці московських правителів у XV – першій половині XVII ст.

Джерела та література

Джерела

Збагнути росію. Свідчення очевидців: від Геродота до Кюстіна / Упор. О. Палій. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022. 400 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirka/Zbahnuty_Rosiiu_Svidchennia_ochevydtziv_vid_Herodota_do_Kiustina/

Література

1. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. 346 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vitenko_Mykola/Istoriia_Rosii.pdf
2. Гришко В. Історично-правне підґрунтя теорії III Риму. Мюнхен, 1953. 76 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14901/file.pdf>
3. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/
4. Дебенко В. Генеза деспотизму у Московській державі за правління Івана IV // Галичина. 2003. № 9. С. 32 – 37.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Debenko_Vasyl/Heneza_despotyzmu_v_Moskovskii_derzhavi_za_pravlinnia_Ivana_IV.pdf?
5. Дебенко В. З. Зародження імперської ідеї в Московській державі в кінці XV-XVI ст. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 153 с. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005370
6. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001.
https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
7. Дзеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhezhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?
8. Збагнути росію. Свідчення очевидців: від Геродота до Кюстіна / Упор. О. Палій. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022. 400 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirka/Zbahnuty_Rosiiu_Svidchennia_ochevydtziv_vid_Herodota_do_Kiustina/

9. Історія Росії (з найдавніших часів до кінця XVIII століття): Навч. посіб. / Мордвінцев В.М. ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013. 455 с. <https://toloka.to/t67594>
10. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. [https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak Leonid/Istoriia Tsentralno-Skhidnoi Yevropy/](https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/)
11. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад. Львів: УКУ, 2005. 360 с. [https://shron1.chtyvo.org.ua/Kappeler Andreas/Rosiia iak polietnichna imperiia.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Kappeler_Andreas/Rosiia_iak_polietnichna_imperiia.pdf?)
12. Кінан Е. Російські історичні міфи. К.: Критика, 2001. 284 с. <http://history.org.ua/LiberUA/966-7679-17-9/966-7679-17-9.pdf>
13. Крупницький Б. Теорія III Риму і шляхи російської історіографії. Мюнхен, 1952, 29 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14902/file.pdf>
14. Оглоблин О. Московська теорія III Риму в XVI-XVII стол. Мюнхен, 1951. 55 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2066/file.pdf>

Семінарське заняття № 6

Тема: Тридцятирічна війна 1618 – 1648 рр. та участь у ній слов'янських народів (2 год.)

План

1. Загострення міжнародних протиріч у Європі та передумови першої загальноєвропейської війни 1618 – 1648 рр.
2. Чехія в Тридцятирічній війні.
3. Річ Посполита в Тридцятирічній війні.
4. Росія в Тридцятирічній війні.
5. Вестфальський мир і його вплив на європейські і слов'янські країни.

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с. [https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk Oleksii/Khrestomatiiia z istorii zakhidnykh ta pivdennykh slovia_n_doba_Serednovichchia.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_doba_Serednovichchia.pdf?)

Література

1. Баран О. Валленштейн і козаки // Український історик. 1978. № 01-03. [https://shron1.chtyvo.org.ua/Baran Oleksandr/Vallenshtain i kozaky.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Baran_Oleksandr/Vallenshtain_i_kozaky.pdf)
2. Войтович Л. В. Проблеми участі українського козацтва у Тридцятирічній війні // Військово-науковий вісник. 2020. № 34. С. 129 – 148. <http://vnn.asv.gov.ua/article/view/220316/220008>

3. Гросман Ю. М. Деякі спірні питання виникнення фільварково-панщинної системи в Речі Посполитій // Українське слов'янознавство. Львів, 1971. Вип. №4. С. 67 – 78. http://institutes.lnu.edu.ua/slavonic-studies/wp-content/uploads/sites/6/2016/02/Ukr.slov_.4.pdf
4. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/
5. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
6. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?
7. Єлавіч Барбара. Історія Балкан XVIII і XIX століття. К.: Свенас, 2003. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Yelavich_Barbara/Istoriia_Balkan_XVIII-XIX_stolittia.pdf
8. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Chekhii.pdf?
9. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300 – 1600. К.: Критика, 1998. 287 с. (С. 15 – 27) https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halil/Osmanska_imperiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf?
10. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002085>
11. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л.Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
12. Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П.С. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999. https://chtyvo.org.ua/authors/Fedorchak_Petro/Korotka_istoriia_Chekhii_i_Slovachyny_vyd_1999/
13. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnishykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?
15. Кримський А. Історія Туреччини. К., 1924. 236 с. https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Istoriia_Turechchyny_vyd_1924.pdf?
16. Кулаковський П. Українські землі під час Смоленської війни // Нариси військово-політичної історії України. Острог, 2014. С. 86 – 114. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kulakovskiy_Petro/Ukrainski_zemli_pid_chas_Smolenskoj_viiny_16321634_rr.pdf

17. Мандзяк В. Битви української середньовічної та ранньомодерної історії: Довідник. Львів: Літопис, 2011. 432 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Mandziak_Viktor/Bytvy_ukrainskoji_serednovichnoi_ta_rannomodernoi_istorii_Dovidnyk.pdf?
18. Мицик Ю. А., Пухальська Н. Я. Італійська брошура 1633 р. про участь запорожців у Смоленській війні (1632 – 1634 рр.) // Український історичний журнал. 2010. № 3. С. 213-218. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/UIJ_2010_3_16.pdf
14. Польша – нарис історії / за ред.: Влодзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича. Варшава, 2015. 365 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Mendzhetskyi_Vlodzimiezh/Polscha_-_narys_istorii/
15. Сас П.М. Хотинська війна 1621 року. К., 2011. 520 с. https://shron3.chtyvo.org.ua/Sas_Petro/Khotynska_viina_1621_roku.pdf?
16. Ціватий В. Європейська система міжнародних відносин і дипломатична практика в період Тридцятилітньої війни (1618-1648 рр.): інституціональний та конгруентний дискурси // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. Том 30. 2020. https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsivatyi_Viacheslav/Yevropeiska_systema_mizhnarodnykh_vidnosyn_i_dyplomatychna_praktyka_v_period_Trydtsiatylitnoi_viiny.pdf?
17. Цольнер Еріх. Історія Австрії / Пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталя Іваничук. Львів: Літопис, 2001. 712 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Tsolner_Erikh/Istoriia_Avstrii/

Семінарське заняття №7

Тема: Внутрішньополітичне та міжнародне становище Речі Посполитої в другій половині XVIII ст. Три її поділи: передумови і наслідки (2 год.)

План

1. Внутрішньополітичне і міжнародне становище Речі Посполитої у 60-70-х роках XVIII ст.
2. Спроби польських патріотів реформувати політичний лад Речі Посполитої у 60-70-х роках XVIII ст. і втручання іноземних держав у внутрішні справи Польщі.
3. Перший поділ Речі Посполитої: його передумови і наслідки
4. Поглиблення реформ в Речі Посполитій: протидія Росії і Пруссії. Другий поділ Польщі.
5. Національно-визвольна боротьба польського народу у 1794 році: хід, програмові вимоги, поразка. Третій поділ Польщі.
6. Три поділи Речі Посполитої в літературі.

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovy_Valerii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_Davnia_doba_Serednovichchia.pdf

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_doba_Serednovichchia.pdf

Література

1. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/

2. Девіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / пер. з англ. П. Таращук. К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2008. 1080 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Deivis_Norman/Bozhe_ihryshe_istoriia_Polschi.pdf

3. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001.
https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/

4. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf

5. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002085>

6. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

7. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidav_nishykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf

8. Норкус З. Непроголошена імперія. Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій. Пер. з лит. Петро Білинський. Київ: Критика, 2016. 440с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zenonas_Norkus/Neproholoshena_imperiia_Velyke_kniazivstvo_Lytovske_z_pohliadu_porivnialno-istorychnoi_sotsiolohii_i.pdf

9. Філатова О. Поділи Речі Посполитої // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Історичні науки». 2017. № 5 (354). С. 104-117.
https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/14287/1/Filatova_Olena_2017.pdf

10. Філінюк А. Поділи Речі Посполитої та українське питання у вітчизняній історіографії // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. Том 30. 2020. С. 123 – 142.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Filiniuk_Anatolii/Podily_Rechi_Pospolytoi_ta_ukrain_ske_pytannia_u_vitchyzniani_istoriohrafii.pdf?

11. Ярмошик І Мемуари Юзефа Понятовського (1763 – 1813) та Северина Букара (1773 – 1853) про військові події на Волині наприкінці XVIII ст. // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. Київ, 2011. Вип. 19. С. 61 – 66.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarmoshyk_Ivan/Memuary_Yuzefa_Poniatovskoho_1763_1813_ta_Severyna_Bukara_1773_1853.pdf?

Семинарське заняття № 8

Тема: Південні слов'янські народи під владою Османської імперії в XVI – XVIII ст. (4 години)

План

1. Турецьке завоювання слов'янських народів Балканського півострова. Аналіз турецької навали і ярма в історичній літературі.
2. Соціально-економічний розвиток південних слов'ян в складі Османської імперії.
3. Болгарія під час війн європейських держав проти Туреччини.
4. Боротьба Сербії, Македонії, Боснії та Герцеговини проти Туреччини.
5. Чорногорія і її боротьба за незалежність у XVI – XVIII ст.
6. Дубровницька республіка під владою Туреччини в 1526-1806 рр.

Реферативні роботи

1. Політичне становище та соціально-економічний розвиток південнослов'янських народів напередодні турецької навали.
2. Військово-ленна система: передумови її утворення та причини занепаду.
3. Використання Австрією та Росією антитурецьких повстань південних слов'ян у власній імперській зовнішній політиці.

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Андрусак Я. Чесько-турецьке протистояння за правління Владислава II та Людовіка II Ягеллонів // Історичний часопис з богемістики і словакістики / Упоряд. І.М. Ліхтей. Вип. 7. Ужгород : «РІК-У», 2018. С. 22-32.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Andrusiak_Yaroslav/Chesko-turetske_protystoiannia_za_pravlinnia_Vladyslava_II_ta_Liudovika_II_Yahelloni_v_kinets_XV_pers.pdf?
2. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.

https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviiany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/

3. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001.

https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/

4. Дзеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?

5. Єлавіч Барбара. Історія Балкан XVIII і XIX століття. К.: Свенас, 2003. 512с.

https://chtyvo.org.ua/authors/Yelavich_Barbara/Istoriia_Balkan_XVIII-XIX_stolittia.pdf

6. Живачівський А., Жерноклеєв О. Криза тимарної системи в Османській імперії XVI – XVII ст.: причини та наслідки // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2010. Вип. 17. С. 55-61.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Zhyvachivskyi_Andrii/Kryza_timarnoi_systemy_v_Osmanskii_imperii_XVIXVII_st_prychyny_ta_naslidky.pdf?

7. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300 – 1600. К.: Критика, 1998. 287с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halii/Osmanska_imperiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf?

8. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001.

<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002085>

9. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001.

https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

10. Ковальчук М. Організація провінційного управління Османської імперії XVI ст. за даними Канун-наме // Український історичний збірник. 2017. Вип. 19.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalchuk_Mariia/Orhanizatsiia_provintsiinoho_u_pravlinnia_Osmanskoii_imperii_XVI_st_za_danyu_kanun-name.pdf?

11. Корінний М. М. Визвольні рухи народних мас на слов'янських землях XV – XVIII ст. // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку: Матеріали республіканських історичних читань. Вип. 3. К., 1993.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Korinnyi_Mykola/Vyzvolni_rukhy_narodnykh_mas_na_slovianskykh_zemliakh_XV_XVIII_st.pdf?

12. Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П.С. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999.

https://chtyvo.org.ua/authors/Fedorchak_Petro/Korotka_istoriia_Cekhii_i_Slovachchynu_vyd_1999/

13. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnishykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?

14. Кримський А. Історія Туреччини. К., 1924. 236 с.

https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Istoriia_Turechchyny_vyd_1924.pdf?

15. Макаревич А. С. Значення імаретів в системі вакфу Османської імперії в XIV – XVII століттях // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2016. Вип. 45. Том 2. С. 147 – 150. https://shron1.chtyvo.org.ua/Makarevych_Antonina/Znachennia_imateviv_v_systemi_vakfu_Osmanskoj_imperii_v_XIV-XVII_stolittiakh.pdf?
16. Срібняк І. В., Дудар Р. В. Збройні сили Османської імперії (XIV – XVIII ст.): історія розвитку, структура, бойові кондиції. К., 2018. 50 с. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25711/1/I_Sribnyak_R_Dudar_ZSOI_2018_1_FF.pdf
17. Срібняк І. Яничарський корпус Османської армії (1362 р. – кінець XVI ст.) // Україна в Центрально-Східній Європі: Зб. наук. пр. К.: Інститут історії України НАН України, 2010. Вип. 9-10. С. 26-41. https://shron1.chtyvo.org.ua/Sribniak_Ihor/Yanycharskyi_korpus_osmanskoj_armii_1362_r_kinets_KhVI_st.pdf?
18. Польща – нарис історії / за ред.: Владзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича; пер. з пол. Івана Сварника. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам'яті, 2015. 365 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Mendzhetskyi_Vlodzimiezh/Polscha_-_narys_istorii/
19. Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007. 463 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Chornii_Volodymyr/Istoriia_Bolharii/

Семінарське заняття № 9

**Тема: Слов'янські землі в складі Австрійської імперії у XVI – XVIII ст.
(2 год.)**

План

1. Чехія і Словаччина в другій половині XV – XVI ст.
2. Соціально-економічний і політичний розвиток Чехії і Словаччини в 1620-1781 рр.
3. Хорватія під владою Габсбургів у XVI – XVIII ст.
4. Словенські землі в складі Австрії та Венеції в XVI – XVIII ст.
5. Розвиток чеської й словацької культури в XVI – XVIII ст.
6. Культура Хорватії, Далмації і Словенії в XVI – XVIII ст.

Реферативні роботи

1. Чеська і словацька культура доби пізнього Середньовіччя.
2. Розвиток культури Хорватії, Далмації і Словенії в XVI – XVIII ст.

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_sloviaan_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації. К., 2005. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/
2. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
3. Дзеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?
4. Єлавіч Барбара. Історія Балкан XVIII і XIX століття. К.: Свенас, 2003. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Yelavich_Barbara/Istoriia_Balkan_XVIII-XIX_stolittia.pdf
5. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Chekhii.pdf?
6. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300 – 1600. К.: Критика, 1998. 287 с. (С. 15 – 27) https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halil/Osmanska_imperiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf?
7. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002085>
8. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
9. Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П.С. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999. https://chtyvo.org.ua/authors/Fedorchak_Petro/Korotka_istoriia_Chekhii_i_Slovachchyny_vyd_1999/
10. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnishykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?
11. Кримський А. Історія Туреччини. К., 1924. 236 с. https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Istoriia_Turechchyny_vyd_1924.pdf?
12. Пиртко М. С. Державно-правові реформи в Австрії у 40-90-х роках XVIII ст. Львів, 2021. 258 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Pyrtko_Mykhailo/Derzhavno-pravovi_reformy_v_Avstrii_u_4090_rokakh_XVIII_st.pdf?

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Закономірності і особливості утворення централізованих держав у Європі і в слов'янських країнах.

2. Єретичні і реформаційні рухи в Росії наприкінці XV-XVI ст. передумови зародження ересей (Новгород) і руху «нестяжателів».

Ніл Сорський (1433-1508 рр.), Васіан Патрікеєв (помер у 1545 р.), Максим Грек (1470-1556 рр.) і їх гасла секуляризації церковних земель, перебудови політичного устрою держави. Особливості єретичних і реформаційних рухів в Росії. Вузкість соціальної бази і «верхівковий» характер. Наголосити на зацікавленості державної влади у секуляризації церковних земель як головного фактора підтримки «нестяжателів». Розкрити причини ідеологічних коливань державної влади щодо «нестяжателів», які були викликані необхідністю підтримки офіційної церкви за умов війни з Литвою і претензій на спадкоємність Москвою ідеологічного і політичного центру православ'я (Третій Рим).

3. Внутрішня та зовнішня політика великих московських князів Івана III та Василя III (друга половина XV – перша третина XVI ст.).

«Государ всієї Русі». Об'єднавча політика Івана III. «Судебник» 1497 р. Зовнішня політика Івана III. Зміцнення особистої влади Івана III та Василя III. Генеза самодержавства та деспотизму в Російській державі. Утворення Російської централізованої держави.

4. Розпад Золотої Орди. Створення Кримського ханату. Внутрішня та зовнішня політика Гіреїдів XVI-XVIII ст. Причини розпаду Золотої Орди: політичні, суспільні, релігійні та ін. Кримське ханство. Внутрішня і зовнішня політика ханів династії Гіреїв.

5. Етно-політичний розвиток Чехії у другій половині XV-XVI ст. Утворення станової монархії. Законодавча і виконавча влада. Спроби зміцнення королівської влади за років правління Іржі Подебрада (1448-1471 рр.): ревізія земельних володінь, посилення ролі адміністрації, розширення привілеїв шляхти і міст. Проект 1464 р. конгрегації європейських держав. Боротьба за чеський престол Матіаша XVнряді і Казимира Ягелончика. Правління Владислава Ягелончика (1471-1516 рр.), його сина Людвіга (Лайоша) II (1516-1526 рр.). Ослаблення королівської влади. Махочська битва (1526 р.), загибель чеського і угорського короля Людвіга II і обрання чеським і угорським королем Фердинанда I Габсбурга.

6. Словаччина наприкінці XV-XVI ст. в складі угорського королівства, її соціально-економічний розвиток. Початок структурної перебудови господарства, зміцнення фільваркової системи, посилення залежності селян. Обмеження права переходу (1495 р.) і запровадження розпуску біглих селян (1504 р.). Селянська війна 1514 року каруців (хрестоносців) під проводом Дьорді Дожа. Загально-угорська збірка законів «Трипартикум XVнгарії» (1514 р.): станове розмежування суспільства, прав і привілеїв феодалів, закріпачення селян. Міста, ремесло, торгівля.

7. Етно-політичне становище Словаччини у складі угорського королівства наприкінці XV-XVI ст. Релігійна ситуація. Спроби верхівкової реформації і наступ контрреформації (сейм 1523 р.). Битва під Мохачем (1526 р.), загибель угорського і чеського короля Людвіга (Лайоша II) боротьба за владу Яна Запольї і Фердинанда Габсбурга. Словацькі землі під владою Габсбургів і Османської імперії у XVI ст.

8. Ян Амос Коменський (1592-1670 рр.) як видатний просвітител. Його життя і діяльність. Його філософські (три ступені пізнання: емпірична, наукова, практична. Три джерела пізнання: почуття, розум, віра і педагогічні погляди. Розвиток цікавості учнів, поєднання навчання і виховання, розвиток моральності і гуманізму, роль корисної праці, індивідуальний підхід орієнтація на поступове досягнення своєї мети. Ідеї створення єдиної шкільної системи і вищої освіти з навчання з 6 до 24 років. Його праці: «Материнська школа», «Чеська дидактика», «Пампедія».

9. Болгарія під час війн європейських держав проти Османської імперії. Національно-визвольна боротьба. Рух гайдуків. Австрійсько-турецька війна 1592-1606 рр. і повстання 1598 р. у Тирнові (Тодор Балина і митрополит Деонісій), повстання у Чепровці і Тирнові 1686-1688 рр. під час австро-турецької війни 1683-1699 рр. Передумови повстань, надії повсталих на Австрію і Росію. Заклики російського царизму до повстань під час російсько-турецьких війн другої половини XVIII ст. і їх наслідки. Зневіра болгарського народу у допомозі з боку Росії і Австрії.

10. Мова, література, історичні знання в Словенії у дореформаційний час і період контрреформації. Роль реформаційних рухів в обстоюванні національної самосвідомості. Створення словенської азбуки ідеологом реформації П. Трубаром (1508-1586 рр.) і першої граматики (1584 р.) А. Бахоричем. Розвиток світської літератури у XVIII ст. у творчості М. Похліна, Ф. Дева, В. Водник (1758-1819 рр.) – лінгвіст, фольклорист, історик, пропагандист слов'янської спільності, перший визначний словенський поет. Видатні діячі словенського відродження А. Лінхарт (1756-1796 рр.) – історик, драматург, засновник національного театру.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- 1.Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 462 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Vandych_Potr/Tsina_svobody_Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_vid_Serednovichchia_do_sohodennia.pdf?
- 2.Власто А.П. Запровадження християнства у слов'ян: Вступ до середньовічної історії слов'янства / З англ. пер. Р. Ткачук та Ю. Терех. К.: Юніверс,2004.https://shron1.chtyvo.org.ua/Vlasto_AP/Zaprovadzhennia_khrystyianstva_u_slovian.pdf?
- 3.Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 2. Беларусь у перыяд Вялікага Княства Літоўскага / Рэдкал: М. Касцюк (гал. рэд.) і інш. Мн.: Экоперспектыва, 2008. 688 с. <http://history.org.ua/LiberUA/978-985-469-204-3/978-985-469-204-3.pdf>
- 4.Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 3: Беларусь у часы Рэчы Паспалітай (XVII–XVIII стст.) / Рэдкал: М. Касцюк (гал. рэд.) і інш. Мн.: Экоперспектыва, 2007. 344 с. <http://history.org.ua/LiberUA/978-985-469-203-6/978-985-469-203-6.pdf>
- 5.Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ.К:ДУХІЛІТЕРА,2005.https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviau_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/
- 6.Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
- 7.Славич Барбара. Історія Балкан XVIII і XIX століття. К.: Свенас, 2003. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Yelavich_Barbara/Istoriia_Balkan_XVIII-XIX_stolittia.pdf
- 8.Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Chekhii.pdf?
- 9.Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300 – 1600. К.: Критика, 1998. 287 с. (С. 15 – 27) https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzyk_Halil/Osmanska_imperiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf?
- 10.Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / За ред. проф. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2001. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001831
- 11.Історія Центрально-Східної Європи / За ред. проф. Леоніда Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
- 12.Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П. С. Федорчака. Івано-Франківськ,1999.https://chtyvo.org.ua/authors/Fedorchak_Petro/Korotka_istoriia_Chekhii_i_Slovachchynu_vyd_1999/
- 13.Кріль М. Історія Словаччини. Львів, 2006. 264 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Kril_Mykhailo/Istoriia_Slovachchyny.pdf?

14. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnish_ykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?

15. Кримський А. Історія Туреччини. К., 1924. https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymsk_yi_Ahatanhel/Istoriia_Turechchyny_vyd_1924.pdf?

16. Норкус З. Непроголошена імперія. Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій. Пер. з лит. Петро Білинський. Київ: Критика, 2016. 440 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zenonas_Norkus/Neproholoshena_imperiiia_Velyke_k_niazivstvo_Lytovske_z_pohliadu_porivnialno-istorychnoi_sotsiologhii_i.pdf?

17. Острогорський Г. Історія Візантії. Львів: Літопис, 2002. 608 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Ostrogorskyi_Georg/Istoriia_Vizantii.pdf?

18. Плохій С. Походження словянських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. К.: Критика, 2015. 445 с.
https://shron3.chtyvo.org.ua/Plokhii_Serhii/Pokhodzhennia_slovianskykh_natsii_Domoderni_identychnosti_v_Ukraini_Rosii_ta_Bilorusii.pdf?

19. Польща – нарис історії / за ред.: Влодзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича; пер. з пол. Івана Сварника. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам'яті, 2015. 365 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Mendzhetskyi_Vlodzimiezh/Polscha_-_narys_istorii/

20. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_Davnia_doba_Serednovichchia/

21. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_doba_Serednovichchia.pdf?

22. Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007. 463 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Chornii_Volodymyr/Istoriia_Bolharii/